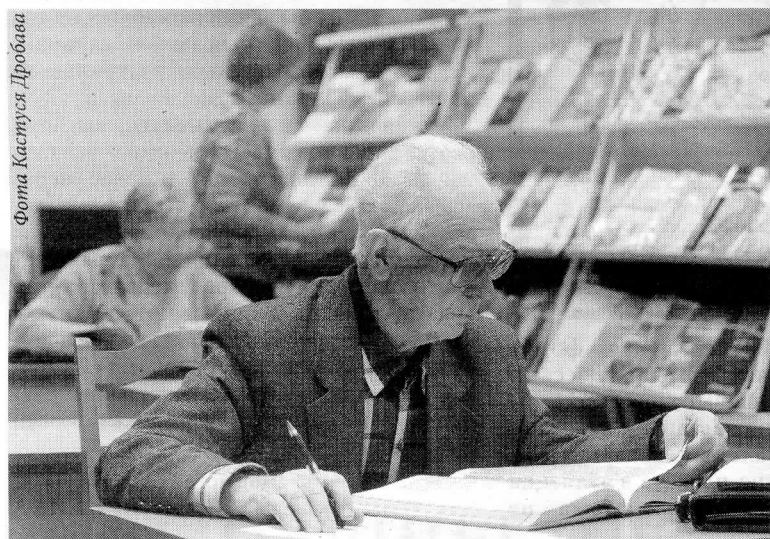

Гісторыя дзяржавы — на паліцах

Праз тры дні Прэзідэнцкая бібліятэка Рэспублікі Беларусь адзначаць 80-годдзе з часу заснавання. 10 снежня 1933 года з мэтай аб'яднання кніжных фондаў, якія належалі народным камісарыятам, пры ДOME Урада паводле пастанова Савета Народных Камісараў БССР было створана спецыяльнае аддзяленне Дзяржаўнай бібліятэкі (сённяшняй Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі) і бібліяграфічнага інстытута БССР імя У. І. Леніна. Новую ўстанову адразу пачалі называць Урадавай бібліятэкай.

ПА КРУПІНКАХ

Як бачна, Урадавая бібліятэка стваралася не на пустым месцы. Па распараджэнні СНК яе ўключалі ў лік арганізацый, якія атрымліваюць абавязковы экзэмпляр літаратуры, што выходзіць у краіне. У той час гэта была адкрытая навуковая ўстанова для абслугоўвання органаў улады і кіравання. На працягу васьмі дзесяцігоддзяў кніжніца спецыялізавалася ў асноўным на літаратуры па праве, палітыцы, эканоміцы, дзяржаўным кіраванні, парламентарызме, статыстыцы.

У кніжнай зале.

— У сакавіку 1938 года кніжнай скарбніцы прысвойваецца імя А. М. Горкага, — распавёў дырэктар Прэзідэнцкай бібліятэкі Сяргей Квачан. — У нашай галіне лічыцца нармальнай практыка, калі адна ўстанова спрыяе адкрыццю іншай. Калісьці Урадавая ўзнікла пад крылом «Ленінкі», потым сама пасадзейнічала таму, каб адчыніла дзверы Рэспубліканскай тэхнічнай бібліятэка, з якой і падзялілася часткай фонду, а таксама іншыя роднасныя ўстановы. У 1994 годзе са з'яўленнем у Беларусі інстытута Прэзідэнцтва Урадавая бібліятэка была перайменавана ў Прэзідэнцкую.

Што датычыць даваеннага перыяду, то пра дзейнасць установы вядома няшмат. Многія дакументы былі знішчаны. Тым не менш некаторыя гістарычныя факты захаваліся. Прынамсі, тое, што ўстанова штодзённа працавала да 23.45, мела вялікую колькасць чытачоў і лічылася месцам, куды ходзяць пастаянна і з задавальненнем. Вакол кніжнай скарбніцы аб'ядналася ўнікальнае бібліятэчнае згуртаванне. Пасля вайны яго члены праводзілі сустрэчы са знакамітымі пісьменнікамі і паэтамі: Канстанцінам Сіманавым, Максімам Галодным, Самуілам Маршак, Петрусём Броўкам, Максімам Танкам, Іванам Шамякіным, Іванам Мележам, Янкам Брылем...

Дарэчы, на 22 чэрвеня 1941 года Урадавая бібліятэка налічвала 250 тысяч адзінак захоўвання. На жаль, яе фонд не паспел вывезці. На Нюрнбергскім працэсе выступіў з дакладам яфрэйтар Абель,

які падчас акупацыі наведваў у Мінску ўсе кніжныя скарбніцы. Дык ён зазначаў, што Урадавая поўнаасцю знішчана. Сапраўды, над уваходам у яе памяшканне вісела драўляная таблічка з надпісам на нямецкай мове: «Рэквізавана на карысць узброеных сіл». Але што канкрэтна было вывезена і куды, — невядома. Пасля даведаліся: у першыя дні акупацыі некаторыя супрацоўнікі, нават нягледзячы на тое, што ў адным з памяшканняў тырчэла з падлогі авіябомба, прыходзілі разбіраць фонды. Нямецкі афіцэр паспрабаваў іх прагнаць,

але яны прыйшлі на другі дзень. Афіцэр махнуў рукой...

Частку самых каштоўных выданняў бібліятэкары ўзялі на захаванне дамоў.

— Бібліятэка зноў адкрылася 8 ліпеня 1944 года, на чацвёрты дзень пасля вызвалення Мінска, — зазначае намеснік дырэктара Прэзідэнцкай бібліятэкі Людміла Навумава. — Каб узнавіць фонды, яе супрацоўнікі ездзілі па ўсім Савецкім Саюзе і вярталі дамоў экзэмпляры, якія да вайны абавязкова адпраўлялі ў нацыянальныя бібліятэкі саюзных рэспублік. Ня мала нашых дакументаў захавалася ў Закаўказзі. Вельмі дапамаглі калегі з Азербайджана, даслаўшы шмат асобнікаў на беларускай мове. Таму даваенны фонд, як ні dziўна, быў няблага ўзноўлены. Выручылі і маскоўскія бібліятэкі, дзе таксама меліся нашы выданні. У выніку літаральна за пяць гадоў фонды дасягнулі даваеннага ўзроўню.

РАРЫТЭТЫ З НЯСВІЖА

«Прыходзілі» кнігі і іншымі шляхамі. Ужо пасля вызвалення Польшчы старшы лейтэнант Смусь паведаміў у сваім данясенні, што на поўдзень ад горада Познань у сутарэннях завода знойдзены кнігі са штампамі Урадавай бібліятэкі Беларусі. Такім чынам частка фонду вярнулася з фашысцкага палону. Гэтыя выданні маюць па тры пятаткі: даваенную, нямецкую і пасляваенную. Па іх можна прасачыць лёс кнігі.

— Агульнавядома: немцы рабавалі ўсю Еўропу, — заўважае

Сяргей Квачан. — Калі савецкія войскі вызвалілі заходнееўрапейскія краіны, захопленыя немцамі кнігі пачалі паступаць у Беларусь эшалонамі. У двары Дома Урада была чыгуначная ветка, сюды вагоны і прыганялі. А бібліятэкары іх разбіралі. Вось так да нас трапілі кнігі з Тургенеўскай бібліятэкі ў Парыжы. Усе выданні на рускай мове і маюць адпаведныя штампы. У 2004 годзе да нас завітала жыхарка Вялікабрытаніі Патрысія Кенедзі, якая мае дачыненне да знакамітага роду. Яна цікавіцца лёсам некаторых еўрапейскіх бібліятэк, разрабаваных падчас другой Сусветнай вайны. Даследчыца вельмі здзівілася, калі даведалася, што частка тургенеўскага збору знаходзіцца ў нас. Нават ёсць выданні са штэмпелямі, якіх яна падчас сваіх даследаванняў не сустракала. Напрыклад, кнігі з пятаткамі Рускага ўніверсітэта ў Лазане, што ў Швейцарыі. Потым гэтыя выданні ўвайшлі ў Тургенеўскую бібліятэку.

Сёння ў Прэзідэнцкай бібліятэцы можна пазнаёміцца з кнігамі з Прудэнскай жаночай гімназіі, якая працавала за польскім часам і была разрабавана падчас вайны. Маюцца асобнікі на рускай мове з французскай бібліятэкі Сямёна Пятлюры, якую таксама расцягнулі па частках у гады Другой сусветнай вайны. Але, на мой погляд, самае цікавае ў гісторыі кніжнай скарбніцы — той факт, што ў 1939 годзе ў ёй знаходзілася самая вялікая частка — каля 3000 асобнікаў — бібліятэкі Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў. Пасля вызвалення Заходняй Беларусі іх прывезлі ў Мінск і аддалі Урадавай бібліятэцы. А хутка выйшла спецыяльная пастанова, згодна з якой унікальны збор павінен належаць Акадэміі навук БССР. Але калі ішла перадача, супрацоўнікі па невядомай цяпер прычыне не знайшлі ў сваім фондзе каля 200 кніг. Такім чынам радзівілаўскія выданні і засталіся ў фондах Урадавай.

— Ведаючы, што мы валодаем такім багаццем, нас запрасілі ўдзельнічаць у Праграме ЮНЕСКА «Памяць свету», — паведаміла Людміла Навумава. — Праект, які зацікавіў таксама Расію, Украіну, Літву і Польшчу, накіраваны на зберажэнне дакументальнай спадчыны. Усе радзівілаўскія выданні апісаны і ўваходзяць у агульны каталог віртуальнай бібліятэкі. Калі забяспечыць захаванасць арыгіналаў, кнігі пераводзяцца ў электронны фармат. Тым самым забяспечваецца доступ для шырокага кола чытачоў.

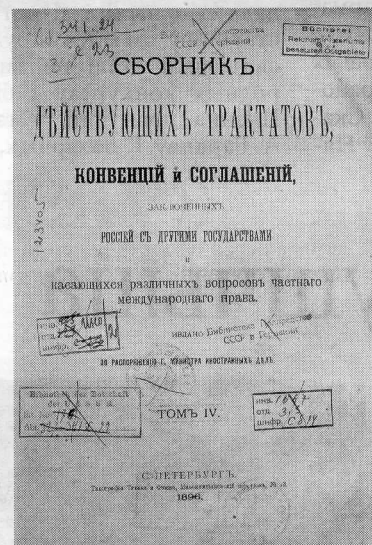
Як зазначылі мае суразмоўцы, у такім выпадку ў нашай краіне будзе створаны максімальна поўны збор разрозненай Радзівілаўскай бібліятэкі. Вядома, што было тры бібліятэкі Радзівілаў. Калі царскія ўлады ў чарговы раз канфіскавалі ў непакорлівых магнатаў маёмасць, то вывозілі ўсе ў Санкт-Пецярбург. Цяпер найбольшая колькасць выданняў з гэтых

Дырэктар Прэзідэнцкай бібліятэкі Сяргей Квачан і загадчык сектара аддзела фарміравання фондаў Наталля Мізайцова абмяркоўваюць новыя кніжныя паступленні.

збораў знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Расіі. Неблагім фондам валодаюць палякі. Шмат кніг захоўваецца ў Вільнюсе.

— Кожны спецыяліст, які бярэ ў рукі кнігу з цікавай гісторыяй, шукае штосьці сваё, — заўважае дырэктар Прэзідэнцкай бібліятэкі. — Для бібліятэкара цікавыя ўсе паметкі, пятаткі, штампы, экслібрысы. Яны становяцца прадметам вывучэння, даследавання і дазваляюць узнавіць тыя ці іншыя старонкі гісторыі.

Кніга, вызваленая з «палону».

АДКРЫТАЯ ДЛЯ ўСІХ!

Сёння па аб'ёме фондаў Прэзідэнцкая бібліятэка трэцяя ў Беларусі — 1,5 мільёна экзэмпляраў. Наперадзе толькі «Нацыянальная» і «Акадэмічная», маюцца на ўвазе Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Штогод «Прэзідэнцкая» абслугоўвае каля 33 тысяч чалавек. Частыя госці — студэнты Белдзяржуніверсітэта і БДПУ імя М. Танка. Павялічваецца колькасць віртуальных карыстальнікаў.

— Усе выданні, якія выпускаюцца на тэрыторыі Беларусі, абавязкова атрымліваем у двух экзэмплярах, — падкрэсліла Людміла Навумава. — Калі рэзідэнты нашай краіны друкуюць штосьці за межамі рэспублікі, іх прадукцыя таксама прыходзіць у адным экзэмпляры. Мы заўсёды імкнуліся, каб фонд быў максімальна сфарміраваны, таму ў нас прадстаўлены ўсе галіны навуковай і дзяржаўнай дзейнасці. Дарэчы, Прэзідэнцкая бібліятэка Беларусі, у адрозненне ад падобных кніжніц

іншых краін, адкрытая для ўсіх наведвальнікаў. Вось і калектыў усе больш набывае мужчынскі твар! Прадстаўнікі моцнага полу працуюць праграмамі, аператарамі капіравальна-размнажальнай тэхнікі, а яшчэ — бібліятэкарамі. Цікавы гістарычны факт: у свой час працавалі бібліятэкарамі Іван Крылоў і Міхаіл Булгакаў, бо гэта была мужчынская прафесія.

Даволі шырока ва ўстанове выкарыстоўваюцца інфармацыйныя тэхналогіі. Ёсць свой сайт, электронны каталог, па якім можна замовіць кнігу, сядзячы дома за камп'ютарам. За амаль сімвалічныя грошы аказваюць платныя паслугі. Напрыклад, такія, як электронная дастаўка: замоўленае чытачом выданне сканіруюць, пераводзяць у электронны выгляд і перасылаюць заказчыку.

— Наша мэта не ў тым, каб атрымаць прыбытак, а каб чытач быў задаволены, — падкрэслівае Сяргей Квачан. — Бібліятэкі ніколі не былі і, ўпэўнены, не стануць камерцыйнымі ўстановамі. Вялікай папулярнасцю карыстаецца такая паслуга, як «Спытай бібліятэкара». Своеасаблівае даведачная служба, якая дазваляе бясплатна на працягу адной-двюх гадзін атрымаць адказ спецыяліста на пытанне, удакладніць дадзеныя па кнізе ці па аўтары. Можна нават замовіць невялічкую падборку па пэўнай тэматыцы.

Сучаснасць патрабуе змен і ва ўнутранай дзейнасці бібліятэкі. На дапамогу зноў жа прыходзяць інфармацыйныя тэхналогіі, якія дазваляюць размясціць усе дакументы, што датычаць функцыянавання ўстановы, на адзіным інфармацыйным рэсурсе, інтэрнэт-сайце, каб супрацоўнікі маглі з імі аператыўна азнаёміцца. Другая мэта — адлюстраванне жыцця калектыву па-за межамі бібліятэчных сцен. Актыўна працуе прафсаюзны камітэт. Супрацоўнікі маюць магчымасць пабываць на экскурсіях як у Беларусі, так і за межамі краіны. Фотасправаздачы аматараў вандровак карыстаюцца вялікім поспехам у карыстальнікаў унутранай сеткі.

Трэці год пры бібліятэцы працуе літаратурны клуб, члены якога публікуюць уласныя творы на сайце. Тут таксама можна пазнаёміцца з навуковымі даследаваннямі супрацоўнікаў і нават з вынікамі іх хатняй ці дачнай «творчасці».

Раіса МАРЧУК